

СЕКЦІЯ 3: ЕКСПЛУАТАЦІЯ ЕЛЕКТРИЧНИХ СТАНЦІЙ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ І ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ ІМОВІРНОСТІ ВІДМОВИ СИЛОВОГО ТРАНСФОРМАТОРА ПРИ КОРОТКОМУ ЗАМИКАННІ В ЕЕС

Бардик Є.І., к.т.н., доц., Болотний М.П., ас., Пустовіт Є.А., Лазарчук І.О., магістранти
НТУУ «КПІ», кафедра електричних станцій

Вступ. Наразі важливим є визначення одиниць електрообладнання ЕЕС, які мають найвищу імовірність відмови і тих, відмови яких можуть призвести до виникнення аварійної ситуації в енергосистемі.

Силкові трансформатори (СТ) сучасних ЕЕС є одними з найвідповідальніших елементів основного електрообладнання ЕЕС від надійності функціонування яких значною мірою залежить надійність складної ЕЕС в цілому [1]. Обмотки СТ в найбільшій мірі піддаються впливам з боку зовнішньої електричної мережі. В першу чергу це стосується коротких замикань, дія котрих в залежності від кількості і величини струмів короткого замикання (КЗ) в обмотках СТ може призвести до їх невідновлювальної відмови [3]. Відмова СТ для ЕЕС є збуренням, яке може спричинити виникнення аварійної ситуації в ЕЕС.

Постановка задачі. Найбільш важливими показниками, котрі характеризують рівень технічного стану обмоток СТ є: зношення виткової ізоляції; небезпечні деформації, котрі викликані великими струмами наскрізних КЗ і несинхронними включеннями.

У відповідності з [3] у випадку відсутності розвинутих дефектів ресурс СТ в значній мірі визначається ресурсом паперової ізоляції, котрий залежить від ступені полімеризації паперу.

Другий показник, котрий характеризує можливість відмови СТ є величина небезпечних деформацій обмоток, спричинених дією струмів КЗ і визначається на основі вимірювання опору короткого замикання Z_K . В рамках даної роботи розглядаються питання моделювання і оцінки ризику відмови СТ, пов'язаного зі зміненням опору КЗ СТ ΔZ_K .

В умовах значної кількості факторів, що впливають на ТС СТ і складному характері розвитку деградаційних процесів в ізоляції обмоток. Задача визначення ресурсу є погано формалізуємою і потребує використання якісних оцінок. Необхідність використання як кількісної так і якісної вхідної інформації щодо ТС обмоток СТ і рівня збурень в електричній мережі потребує використання підходу, що ґрунтується на застосуванні експертних оцінок, теорії нечітких множин і нечіткої логіки при побудові даних моделей відмов [1,4].

Матеріали і результати досліджень. В якості вхідних лінгвістичних змінних нечіткої моделі оцінки ризику відмови СТ при зовнішніх КЗ у

відповідності із загальним підходом [3-6] використаємо наступні: ΔZ_K - ступінь деформації обмоток внаслідок дії струмів КЗ СТ: $A_1 = \{L_1, M_1, B_1\}$; I_{KZ} - величина аварійного наскрізного струму КЗ, що проходить через обмотки СТ: $A_2 = \{L_2, M_2, B_2\}$; P_{KZ} - імовірність виникнення струму в обмотках СТ певного рівня при зовнішньому КЗ: $A_3 = \{L_3, M_3, B_3\}$, де L_i, M_i, B_i - "низьке", "середнє", "високе" значення параметрів СТ і мережі відповідно.

В якості вихідної лінгвістичної змінної нечіткої моделі прийнято ризик R_{KZ} відмови СТ при зовнішніх КЗ з термами: $A_4 = \{VL_4, L_4, M_4, B_4, VB_4\}$, де $VL_4, L_4, M_4, B_4, VB_4$ - "дуже низький", "низький", "середній", "високий", "дуже високий" значення ризику відмови СТ відповідно. Функції належності вхідних і вихідної лінгвістичних змінних наведено на рис. 1-4. База правил для оцінки ризику відмови СТ при КЗ в зовнішній електричній мережі наведена в табл. 1 і містить 27 продукційних правил.

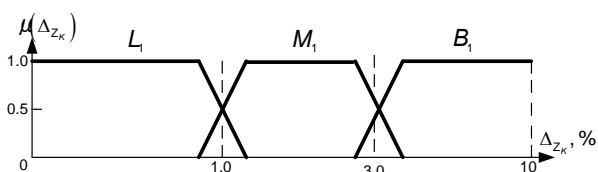

Рисунок 1 – Функції належності для лінгвістичної змінної ΔZ_K

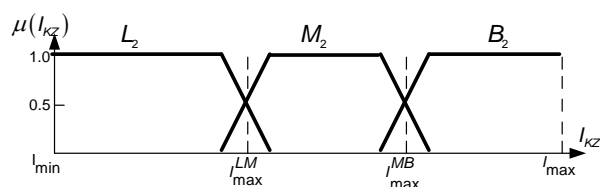

Рисунок 2 – Функції належності для лінгвістичної змінної I_{KZ}

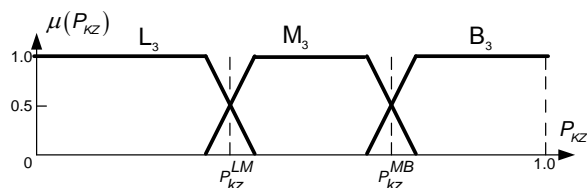

Рисунок 3 – Функції належності для лінгвістичної змінної P_{KZ}

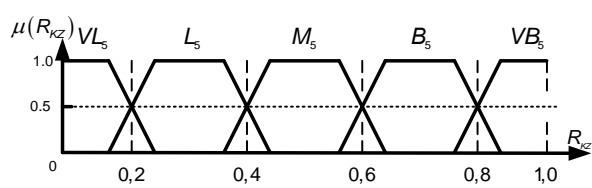

Рисунок 4 – Функції належності для лінгвістичної змінної R_{KZ}

Таблиця 1 – База правил оцінки ризику відмови СТ при дії струмів зовнішніх КЗ R_{KZ}

$\Delta Z_K = L_1$				$\Delta Z_K = M_1$				$\Delta Z_K = B_1$			
I_{KZ}	L_2	M_2	B_2	I_{KZ}	L_2	M_2	B_2	I_{KZ}	L_2	M_2	B_2
P_{KZ}				P_{KZ}				P_{KZ}			
L_3	VL_4	L_4	B_4	L_3	M_4	B_4	B_4	L_3	B_4	B_4	VB_4
M_3	VL_4	M_4	B_4	M_3	M_4	B_4	VB_4	M_3	B_4	VB_4	VB_4
B_3	L_4	B_4	VB_4	B_3	B_4	B_4	VB_4	B_3	VB_4	VB_4	VB_4

Визначення імовірності струмів в обмотках СТ при КЗ в ЕЕС. На імовірність виникнення небезпечних струмів КЗ в обмотках СТ, викликаних КЗ в електричній мережі впливають наступні фактори [1, 2]: топологія зовнішньої мережі; рівень навантаження у вузлах енергосистеми; елемент мережі, який зазнає пошкодження; вид і місце КЗ; фаза, яка пошкоджується. Отримання

розподілу імовірності струмів в обмотках СТ певної величини для оцінки ризику їх пошкодження при зовнішніх КЗ з урахуванням вищезазначених випадкових факторів можливе на основі статистичного моделювання (метод Монте-Карло) стану електроенергетичної системи з розглядаємым силовим трансформатором [1, 2]. Алгоритм і математична модель визначення імовірності КЗ в ЕЕС докладно описані в [6].

Зокрема, імовірність виникнення певного виду КЗ p_{VID} в алгоритмі статистичного моделювання, визначається згідно [5], на основі аналізу отриманих статистичних даних по КЗ даної розглядаємої енергосистеми. Потужність навантаження у вузлах схеми енергосистеми S_{Hj} в процесі статистичного моделювання стану ЕЕС, якщо P_{S_H} є випадковим рівномірно розподіленим числом між 0 та 1, визначається: $S_{Hj} = S_{H \min} + (S_{H \max} - S_{H \min}) \cdot P_{S_H}$. Імовірнісні інтервали для визначення кількісних характеристик факторів впливу за умови їх рівномірного розподілу на імовірність і рівень струмів КЗ в елементах електричної мережі в алгоритмі статистичного моделювання стану ЕЕС з розглядаємым СТ представлені на рис. 5.

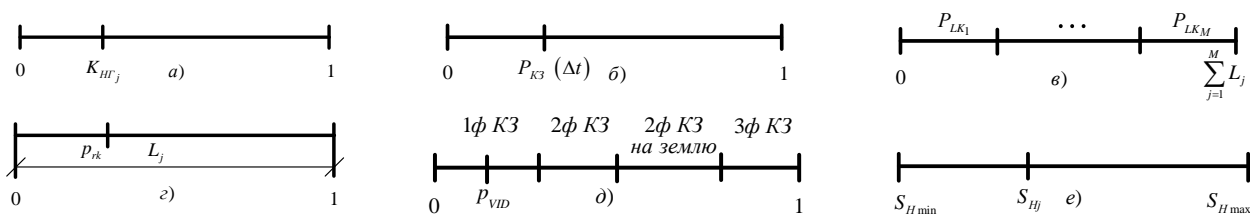

Рисунок 5 – Імовірнісні інтервали для визначення кількісних характеристик факторів впливу на імовірність і рівень струмів КЗ в елементах електричної мережі: а – топології електричній мережі; б – середньої інтенсивності КЗ в електричній мережі; в – імовірності виникнення КЗ на даній ЛЕП; г – місця розташування КЗ на ЛЕП; д – виду КЗ; е – рівня генерації і навантаження у вузлах схеми.

Результати тестового моделювання. Досліджуваний трансформатор Т1 працює в електричній мережі еквівалентна заступна схема якої представлена на рис. 6. Тестове ІСМ виконувалось на інтервалі часу спостереження $\Delta t = 1$ міс з інтенсивністю потоку КЗ ω_{KZ} для весняно-літнього періоду 3,5 рік-1. Гістограми частот $m_{i_{KZ}}$ наскрізних струмів КЗ в обмотках СТ та функція розподілу імовірностей перевищення значень струмів КЗ $p(I_{KZ})$ з можливого діапазону їх змінення представлені на рис.7. За результатами розрахунків для весняно-літнього періоду величина імовірність виникнення максимального струму однофазного КЗ в обмотці ВН величиною 3,731 кА складає 0,008, а струм, що має найбільшу відносну частоту $m_{i_{KZ}} = 2,74\%$ дорівнює 0,658 кА з імовірністю перевищення цього значення 0,703.

З використанням в якості вхідних даних значення зміни опору $\Delta Z_K = 2\%$ та отриманих імовірнісних характеристик наскрізних струмів в обмотках ВН СТ

при КЗ в зовнішній електричній мережі за допомогою програмного забезпечення RISK – СТ та нечіткого моделювання в програмному середовищі MatLab за алгоритмом нечіткого логічного висновку Мамдані визначено дефаззифіковане значення ризику відмови СТ, котрі для весняно-літнього періоду дорівнюють 0,7 відповідно.

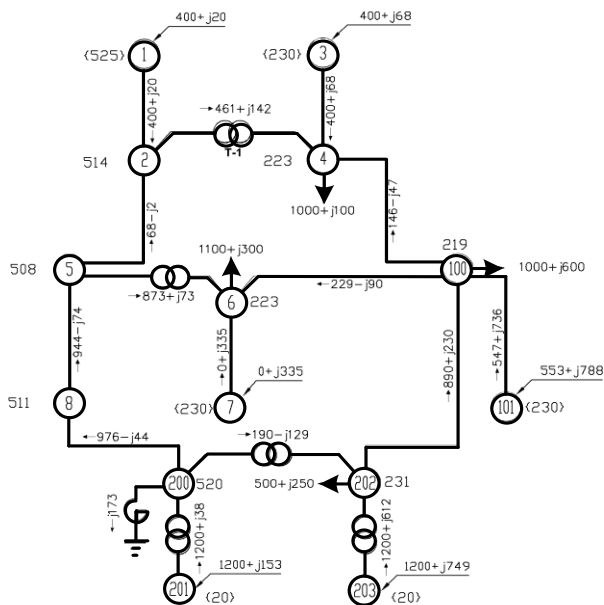

Рисунок 6 – Розрахункова схема тестової шестимашинної моделі підсистеми ЕЕС

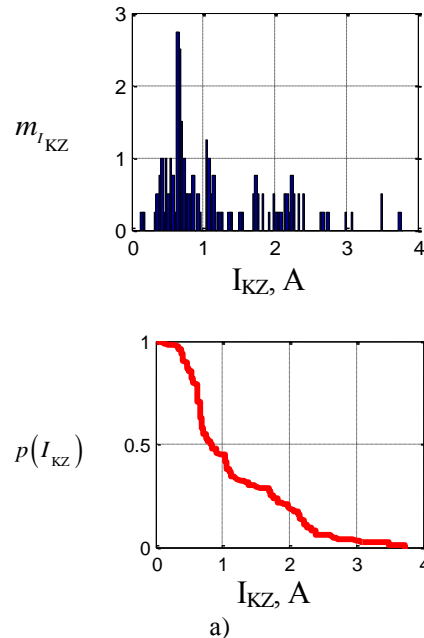

Рисунок 7 – Гістограми частот та функція розподілу імовірностей перевищення значень наскрізних струмів КЗ в обмотці ВН СТ при КЗ в зовнішній електричній мережі

Висновок. Для визначення кількісних показників ризику виникнення аварійних ситуацій в ЕЕС запропонована нечітка модель та програмне забезпечення оцінки ризику відмови СТ внаслідок зовнішніх КЗ за наявності дефекту обмоток. Наведено результати тестового моделювання оцінки технічного стану СТ та режиму електричної мережі в умовах КЗ на ПЛ в зовнішній електричній мережі підтверджують адекватність розробленої математичної моделі.

Перелік посилань

1. Костерев М.В., Бардик Є.І. Питання побудови нечітких моделей оцінки технічного стану об'єктів електричних си-стем. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 148 с. (монографія).
2. Бардик Є. І. Моделювання електроенергетичної системи для оцінки ризику виникнення аварій при відмовах елек-тробладнання [Текст] // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія Електротехніка і енер-гетика, 2013, N Вип. 1.-С.15-22.
3. Анализ методов оценки ресурса бумажной изоляции силовых трансформаторов [Текст] / В. Н. Бондарева [и др.] // Электроэнергетика. - 2009. - N 3. - С. 77-84.
4. Штовба С. Д. Проектирование нечетких систем средствами MATLAB. – М. : – Телеком, 2007. – 288 с.
5. Шалин А.И. Надежность и диагностика релейной защиты энергосистем. - Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2002, 384 с.
6. Є.І. Бардик, М.В. Костерев, М.П. Болотний. Імовірісно-статистичне моделювання ЕЕС для оцінки ризику відмови силового трансформатора при короткому замиканні в електричній мережі. Вісник Вінницького політехнічного інституту, випуск 6.-Вінниця: Вінницький національний технічний університет, 2015.